

FORȚELE SOCIALE ALE MARII UNIRI DIN ANUL 1918 — ANALIZĂ SOCIOLOGICO-POLITICĂ

Florian Tănăseseu

Actul de la 1 decembrie 1918 are valoare de simbol pentru demersul istoric al românilor: el reprezintă momentul final al construcției statului național-unitar prin unirea Transilvaniei cu România, sub imperiul voinei maselor, a poporului însuși, într-un context istoric în care funcționarea principiului autodeterminării naționale a popoarelor dominate sfârșima imperii trecătoare impunând norme noi dreptului internațional. Chiar dacă Banatul se va integra în Regatul român în vara următorului an, situație obiectivată de împrejurările cunoscute, 1 decembrie nu-și diminuează cu nimic semnificația istorică, el răminind definitiv în conștiința românească ca dată ce marchează înfăptuirea Marii Uniri, așteptată și dorită cu fervoare dintotdeauna de români.

Nici unui alt eveniment al istoriei locuitorilor acestui pămînt, de pînă atunci, nu i se circumseră atitea sforțări și jertfe și nici unul nu are o asemenea încarcătură emoțională cum o deține suveran înfăptuirea României Mari. Era, în acel neuitat 1 decembrie 1918, condensarea unui ideal existențial exemplar al națiunii române, atât de superb „lirizat” de inegalabilul Eminescu: „Nu veleitățile unei vieți de stat mai mult sau mai puțin precare, nu deserteziunea zgromotului în istorie este luerul pe care-l voim. Oamenii de cari se vorbește mai puțin și popoarele *item* (subl. în text — *n.n.*) sint cele mai fericite. Dar ceea ce voiesc români și libertatea spiritului și constinței lor în deplinul înțeleș al cuvintului. Si fiindcă spirit și limbă sint aproape identice, iar limba și naționalitatea asemenea, se vede ușor că românul se vrea pe sine, își vrea naționalitatea, dar aceasta o vrea de deplin”¹.

În adevăr, românii s-au vrut pe sine nu în altă țară, ci în propria și indivizibila lor Tara Românească, sublimată vizionar de generațiile anterioare „momentului” 1918 și ctitorită, mărită în bogății și frumuseți de cele care le-au urmat. Tara din 1918 era rezultanta acțiunii convergente a tuturor forțelor sociale în care, pe primul plan, se înscriu masele, înțelegind prin acestea țărănimea și muncitorimea cu osebire. Cum și în ce măsură au acționat aceste mase, poporul român în esență, care a fost aportul lor la săvîrsirea unității național-teritoriale ne străduim să relevăm în continuare.

Anterior adunărilor plebiscitare de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia, mai mult decît dublul populației românești trăia în regim de domi-

¹ *Icoane vechi și icoane nouă. Antologie a publicisticii eminesciene*, București, Edit. Eminescu 1974, p. 138.

nătie străină*, impus prin forță de imperiile învecinate. Opresiunea națională și socială, privarea de drepturi și libertăți cetățenești, promovarea unei politici progresiv accentuate de eliminare a elementului românesc din viața publică, de deznaționalizare forțată a populației autohtone au obiectivat manifestarea unei ascendențe mișcări de emancipare națională care, în condițiile declanșării și desfășurării primei conflagrații mondiale, anunța soluționarea ei, potrivit aspirațiilor și voinței românilor din teritoriile dominate de imperiali.

Dezvoltarea și apropierea mișcării de eliberare națională a românilor de „punctul ei critic” s-a realizat pe fundalul unor răsturnări spectaculoase în raportul de forțe politico-militare de pe arena internațională și al declanșării unor „furtuni” sociale fără precedent în istoria umanității prin diversitatea și larga cuprindere a „straturilor” sociale angrenate în desfășurarea lor, prin amplitudinea, intensitatea, formele de manifestare și rezultatele acțiunilor revoluționare. În acest context, însăși lupta națională a românilor din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș, Bucovina și Basarabia are un caracter revoluționar. De altfel, cum bine se cunoaște, actele săvîrșite în cele trei „capitale” ale unirii în cursul anului 1918 au fost proclamate solemn de făptuitorii lor drept revoluționare, iar adunările plebiscitare care le-au validat și mișcările care le-au premers, drept revoluții. Nu credem să fie nimic exagerat în aceste calificative dacă raportăm situația din anii 1917 și 1918, din aceste teritorii românești, la cea existentă în aceeași perioadă în alte regiuni europene sau dacă judecăm modul concret de manifestare a populației românești în contextul revoluționar din Rusia țaristă și Imperiul Austro-Ungar în disoluție.

Acțiunile maselor populare românești și ale minorităților din provinciile menționate au un autentic caracter revoluționar, care este probat de următoarele trăsături fundamentale :

- elaborarea unor documente programatice în care erau cuprinse dezideratele naționale, economice, politice, sociale și culturale ;
- încadrarea mișcării de emancipare a românilor și a naționalităților conlocuitoare în manifestările cu caracter revoluționar din cele două imperii din care făceau încă parte ;
- crearea unor organisme democrat-revoluționare de organizare, conducere și coordonare a acțiunilor desfășurate (Consiliul național român central, consiliu naționale regionale și locale, gărzii naționale — în Transilvania, Sfatul țării și sovietele de lucrători, țărani și soldați — în Basarabia, Consiliul național român — în Bucovina) ;
- preluarea, pe cale revoluționară, a atribuțiilor organelor administrative de stat ale fostelor imperii și exercitarea lor de către organisme alese ale populației românești ;

adă la împărțirea sa și în treptea de urmărire a trăsătură

* În Vechiul Regat, potrivit unor surse din 1912, trăiau 7 904 104 locuitori. Populația celorlalte provincii istorice românești era următoarea: Transilvania (după date din 1910) — 5 246 271 de locuitori; Basarabia (1916) — 2 521 678, Bucovina (1910) — 800 098, Banatul (1919) — 1 431 900 locuitori (Arhivele statului, București, fond dr. S. Manuilă, cutia nr. 3, mapa 4/1922, f. 13; *Basarabia. Monografie*, sub Ingrijirea d-lui Stefan Ciobanu, Imprimeria statului din Chișinău, 1926, p. 72; Ion Munteanu, *România de astăzi, Patria și neamul după 80 de ani de la unirea principatelor*, București, 1939, p. 7).

— convocarea unor adunări cu caracter plebiscitar — național*, pentru exprimarea liberă a voinței maselor, care să valideze documentele programatice și să proclame unirea teritoriilor românești, desprinse în virtutea principiului autodeterminării naționale, cu patria română.

Nu am inclus deliberat în aceste trăsături distinctive ale procesului național-revolutionar din zonele românești angrenate ireversibil pe trajecțoria emancipării naționale, pe cea referitoare la caracterul larg participativ al maselor la activitatea organismelor de autoconducere centrale și locale, deoarece o analizăm în cele ce urmează.

Alegerea, componența, precum și modul în care și-au desfășurat activitatea aceste organisme reflectă participarea efectivă a tuturor forțelor sociale ale populației românești la demersul revolutionar, „distribuirea” lor la diverse nivele de reprezentare în raport de unele criterii obiective și subiective, influența diferențiată exercitată de diverse grupări sociale, potrivit intereselor și aspirațiilor de clasă. Deși există distincții zonale ale intensității procesului național-revolutionar, *desemnarea organismelor democratice de conducere și maniera în care acestea au înțeles să-si promoveze activitatea au un caracter unitar, conferind întregului demers românesc un unic sens de înaintare.*

În imprejurările revoluției burghezo-democratice din februarie 1917 și prăbușirii țarismului, ale victoriei revoluției socialiste din Rusia și ale mișcărilor revoluționare din Europa, din următorul an, mișcarea de emancipare național-revolutionară a românilor a intrat în faza decisivă. Ea a fost stimulată și de proclamarea principiului autodeterminării pînă la completă despărțire de stat de către Revoluția rusă, astfel argumentat de Vladimir Ilici Lenin : „În cehiunea națională, partidul proletar trebuie să susțină mai întii proclamarea și înfăptuirea imediată a libertății depline de despărțire de Rusia pentru toate națiunile și popoarele asuprute de țarism, înglobate cu forță sau ținute cu forță în granițele statului, adică anexate”².

În temeiul acestui principiu, români basarabeni, bucovineni și transilvăneni au trecut, în faze succesive, la pregătirea „terenului” pentru proclamarea autodeterminării pînă la despărțire, a realizării aspirației multiseculare de creare a statului național-unitar român. Încă din aprilie 1917, cînd la Chișinău era constituit Partidul național moldovenesc, se preconiza înlocuirea organismelor administrative și politice țariste cu Sfatul țării, un fel de parlament provincial, care urma să-și desfășoare activitatea „potrivit obiceiurilor vechi (românești — n.n.) și nevoilor de acum ale țării”³. Era primul pas realizat în direcția autonomizării provinciale și a constituției unor organisme alcătuite, după cum se observă, pe principiile vechiului drept românesc și al noilor realități socio-politice din regiune.

Noul parlament al românilor basarabeni și al grupurilor de altă origine etnică, la 24 ianuarie / 6 februarie 1918 proclama Basarabia drept Republică Moldovenească independentă, iar două luni mai tîrziu, la 27

* Se observă, în aceasta, o reeditare a metodelor și mijloacelor utilizate de revoluționari pașoptiști, evident adaptate noului context istoric.

² V. I. Lenin, *Despre problema națională și național-colonială*, București, E.S.P.L.P., 1958, p. 465.

³ „Cuvînt moldovenesc”, anul I, nr. 28 din 9 aprilie 1917.

martie, adoptă hotărîrea de unire „pentru totdeauna” cu „mama sa, România”.

Sfatul țării, ca „organ implinitoare” al voinei maselor, în condițiile cînd a procedat la votarea unirii Basarabiei cu România, era un organism reprezentativ al întregii populații a Republicii Moldovenești independente, aspect cunoscut și demonstrat cu temeinicie de istoriografia românească. Ca organ reprezentativ el trebuia, în mod obiectiv, să reflecte nu numai voinele întregii populații, dar să se facă exponentul intereselor tuturor „straturilor” sociale ale societății dintre Prut și Nistru precum și ale componentelor sale etnice. Din 150 membri ai Sfatului, proporțional cu numărul total al populației românești și al celei de altă origine etnică, 105 erau deputați români, restul minoritari*.

Compoziția socială a Sfatului Țării exprima, în datele sale esențiale, forțele motrice ale procesului național-revolutionar din Basarabia: 93 erau reprezentanți ai țărănimii (62% din deputați), 5 ai muncitorimii (3,3%), 19 ai burgheziei (12,6%), 2 ai funcționarilor (1,3%), 3 ai inteligențialilor (2%), 1 al clerului (0,6%), 27 ai altor categorii sociale (18%)**. De fapt structura socială a „parlamentului” de la Chișinău, cu excepția reprezentanților maselor rurale care erau mai puțini în raport cu ponderea lor reală, reproduce stratificarea populației basarabene din momentul Unirii cu România***.

Diminuarea reprezentativității țărănimii în Sfatul Țării nu este un fenomen singular, remarcat doar în condițiile Basarabiei. El este prezent și în celealte provincii aflate în proces de emancipare națională, după cum vom sesiza în continuare, ca expresie a „rolului” pe care și l-a arogat burghezia în desfășurarea evenimentelor revoluționare. Deși acest rol este considerabil mai redus în această provincie, dată fiind ponderea scăzută a burgheziei, el este o realitate incontestabilă.

O importantă caracteristică a manifestărilor național revoluționare din teritoriul cuprins între Prut și Nistru o reprezintă inițiativa „de jos”, din rîndul maselor, care a devansat, în momentele cheie, pozițiile unor cercuri ale burgheziei, plasate fortuit în postura de secondanți ai acțiunilor populare. „Ceea ce se remarcă în revoluția din Basarabia – aprecia un cunoșător al problemei –, este faptul că această revoluție, ca și revoluția rusă, n-a avut conducători, a fost o revoluție, s-ar putea zice, acefală. Mișcarea națională din Basarabia apare ca o frâmintare adincă a întregului popor, ca o suflare formidabilă a maselor mari, ca o acțiune colectivă a poporului. Fruntașii acestei mișcări nu duc masele după ei; ei sunt ridicați de mase, tirați după ele, sunt aruncați la suprafață de către valurile

* 15 ucraineni, 14 evrei, 7 ruși, 2 bulgări, 2 germani, 1 polonez, 1 armean, 1 grec și 2 găgăuți.

** Date prelucrate după: Ion Popescu Puțuri, *Pentru o cauză dreaptă. Intrarea României în război în august 1916 (II)*, în „Anale de istorie”, anul XXIV, nr. 2/1978, p. 12; P. Cazacu, *Moldova dintre Prut și Nistru. 1812–1918, „Viața Românească”* S.A., Iași, /s.a/, p. 233 și urm.

*** La un total de 2 521 678 locuitori, țărănește insuma 1 871 202 persoane, reprezentând 74,2% din întreaga populație. Cf. *Basarabia. Monografie*, sub îngrijirea d-lui Ștefan Ciobanu, p. 72. După alte date, procentul era mult mai ridicat, fiind, de altfel, cel mai substanțial (în raport cu totalul locuitorilor), comparativ cu celelalte regiuni istorice românești (Arhivele statului București, fond dr. S. Manușă, cutia nr. 17, mapa 167/1940).

revoluției. Si dacă nu s-ar fi găsit acești oameni, de multe ori ocazionali, care să corespundă cerințelor revoluției, revoluția ar fi creat pe alții**. Era în aceasta o expresie cit se poate de evidentă a voinței maselor de a se uni cu Țara, în contextul unor prefaceri economico-sociale și politice de esență democrat-revolutionară.

Votul exprimat în Sfatul Țării la 27 martie 1918* reflectă, astfel, pe deplin voința maselor românești și minoritare din Basarabia, ai căror reprezentanți provineau din toare clasele și categoriile sociale. Unirea proclamată atunci avea caracterul unei decizii suverane a populației românești majoritare, adoptată în condițiile exprimării libere, democratice nu numai a poziției ei, dar și a tuturor cetățenilor de altă origine etnică care trăiau în provincie**.

Desfășurarea evenimentelor revoluționare din Bucovina, în contextul pierderii treptate a prerogativelor de către autoritatea imperială de la Viena, denotă caracteristici identice cu derularea procesului național-revolutionar din celelalte provincii românești angrenate în demersul emancipării naționale. Un prim și major element îl reprezintă participarea masivă și spontană a întregii mase sociale, oarecum diferențiată sub raportul stratificării, comparativ cu cele din Transilvania, Banat sau Basarabia.

Majoritatea covîrșitoare a populației românești din Bucovina (84,27 % din totalul locuitorilor***) trăia în mediul rural, practicind agricultura. Restul populației își desfășura activitatea în industrie (3,82 %), comerț (2,23 %), servicii de stat și profesioni libere (2,86 %), alte domenii (6,82 %)⁵. Principala forță socială, după cum rezultă din aceste date, o reprezintă tot țărâimea, plasată delibera de politica cabinetelor aulice într-o poziție periferială sub raportul proprietății și, în consecință, aflată într-o stare deplorabilă din punct de vedere material și social****. Această forță a asi-

* Stefan Ciobanu, *Unirea Basarabiei. Studiu și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917–1918*, București, „Cartea românească”, 1929, p. XXXIII.

* Apar, astfel, ca total nefondate asertii de tipul „anexarea prin forță a Basarabiei”, Sfatul Țării – organism reațional etc. apărute în unele lucrări editate în afara hotarelor țării. Despre votul exprimat de reprezentanța democratică a populației basarabene – Sfatul Țării –, într-una dintre acestea se afirmă, în evidentă contradicție cu realitatea, următoarele: „s-au găsit numai 36 de deputați gata să voteze pentru alipire. Văzând că nu are cine să votă”, căpeteniile „Sfatului Țării” au dat citire în mod primit hotăririi pregătite din timp despre alipirea necondiționată a Basarabiei la România regală. Această hotărire lipsită de bază legală a „Sfatului Țării” a stîrnit protestul unui mare grup de membri ai lui, care reprezentau diferite fracții” (*Istoria R. S. Moldovenescă din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre* (tipărită cu caractere slavone), Chișinău, Edit. „Știință”, 1984, p. 277–278).

** Cei 45 deputați ai naționalităților din Sfatul Țării reprezintă următoarele grupuri etnice: ucraineni (15), evrei (14), ruși (7), bulgari (2), germani (2), găgăuți (2), polonezi (1), armeni (1), greci (1).

*** Procentul este raportat la numărul de 273 216 locuitori de origine română, înregistrați în anul 1910.

⁵ „Österreichische Statistik”, nr. 3–10/1916, p. 223–227.

**** 90,71 % din țărani români erau complet lipsiți de pămînt sau aveau suprafetele infime, în timp ce 63 mari latifundiari de altă origine etnică, reprezentând 0,03 % din întreaga populație a regiunii dețineau 30,2 % din pămînturile pe care se practica agricultura, toți având posesiuni care depășeau 2 000 ha. Cf. Raimund Rafndl, *Das Unterthanswesen in der Bukowina*, în „Archiv für Österreichische Geschichte”, nr. 86/1899, p. 551–714; Aurel Morariu, *Bucovina. 1774–1914*, București, 1915, p. 99.

gurat baza de masă a mișcării național-revolutionare românești din Bucovina și a contribuit decisiv la înfăptuirea unirii cu România Veche.

În Bucovina, rolul burgheziei democrat-patriotice române este mai pregnant. Ei își se datorează inițiativele retragerii deputaților români din Parlamentul austriac, constituirea organismelor de autoconducere provincială și mobilizării maselor la acțiuni. De altfel, compoziția socială a acestor organisme este edificatoare în acest sens. Astfel, Consiliul național, alcătuit din 50 membri, creat de către Adunarea constituantă din 14/27 octombrie 1918, instituită la Cernăuți, era constituit, cu cîteva excepții, din reprezentanți ai burgheziei și intelectualității române. Excepțiile le constituiau George Grigorovici, Romulus Dan, Traian Ilcău și alții cîțiva deputați care aveau mandat din partea organizațiilor social-democrațe, deci al muncitorimii române. Cu acest prilej, Iancu Flondor, președintele ales al Adunării constituante, declară: „O iobagie națională de aproape un secol și jumătate, pe cît de dureroasă, pe atît de rușinoasă, e pe sfîrșite. Poporul român din Bucovina e pe cale de a sparge și a lepăda lanțul care i-a ferecat sufletul. Liberi, în puterea suveranității naționale, dumneavoastră veți hotărî astăzi ce veți afla de bine pentru un viitor fericit și falmic al neamului românesc din Bucovina”⁶.

În adevăr, la 15/28 noiembrie 1918, Congresul general al Bucovinei, ca organ reprezentativ democratic al provinciei, votă „Unirea necondiționată și pe vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare pînă la Ceremuș, Colacîn și Nistru, cu Regatul României”⁷. Votul era unanim și el exprima voința a 74 delegați ai Consiliului național român, 13 ai comunelor ucraineene, 7 ai Consiliului național german și 6 ai Consiliului național polonez.

Recunoscind caracterul popular al mișcării de eliberare național-revolutionară a populației românești din Bucovina, precum și rolul important al țărănimii, ca principală forță socială a mișcării, reprezentantul Consiliului național german exprima în Congres „dorința de a trăi împreună cu țărăniminea română”, în cadrul României întregite, motiv pentru care „vota moțiunea pentru unire”⁸.

Evenimente revoluționare erau în curs de desfășurare și în Transilvania, angajată ireversibil pe traectoria emancipării naționale. Evenimentele, mai bogat ilustrate în documente de epocă, ne permit o analiză mai profundă a implicării forțelor sociale în acțiunile cu caracter național-revolutionar, cît și a rolului lor activ în „precipitarea” demersurilor acțiionale.

Încă din primele momente ale declanșării „ofensivei” pentru unirea cu România, liderii burgheziei române transilvănene și-au asigurat colaborarea muncitorimii, prin constituirea unui organism central de conducere a mișcării național-revolutionare — Consiliul Național Român Central (C.N.R.C.) — alcătuit, pe bază de paritate, din cîte 6 reprezentanți, ai fiecărei grupări sociale*. Această situație, particularizată la condițiile Transilvaniei, unde muncitorimea avea o pondere relativă importantă

⁶ „Glasul Bucovinel”, anul I, nr. 3 din 29 octombrie 1918.

⁷ Apud: Mircea Mușat, *1 decembrie 1918 — o zi pentru eternitate*, în „Anale de istorie”, Anul XXXIII, nr. 5/1987, p. 10.

⁸ *Ibidem*.

* Din partea muncitorimii, făceau parte din C.N.R.C. Tiron Albani, Ioan Fluierăș, Enea Grapini, Iosif Renolu și Basil Surdu, iar din partea burgheziei: Vasile Goldiș, Aurel Lazăr, Teodor Mihali, Stefan Ciceo-Pop, Al. Vaida-Voevod și Aurel Lazăr.

în structura populației*, demonstrează însemnatatea factorului productiv în propulsarea procesului național-revolutionar. Dacă adăugăm acesteia masa țărănimii care, și în condițiile Transilvaniei, constituia majoritatea absolută a populației (85,87 %), observăm că forțele sociale ale mișcării național-revolutionare erau date în proporție de 93,15 % de muncitorime și țărăname⁹. Burghezia**, intelectualitatea*** și alte categorii sociale aveau o pondere scăzută în structura socială și profesională a populației transilvăneni, cu toate acestea ele au constituit un factor important în conducerea luptei populației românești pentru drepturi naționale, pentru obținerea autodeterminării pînă la despărțirea a Transilvaniei de Imperiul bicefal austro-ungar.

În contextul formării Comitetului național român central și al esuării tratativelor de la Arad dintre delegațiile Consiliului național român central și Consiliului național ungur, cu sediul la Budapesta, organele centrale de conducere ale românilor transilvăneni au dat directiva organizării în statut de autonomie a comitatelor din provincie și pregătirii Adunării naționale, cu caracter plebisitar, fixată a se desfășura în cetatea de scaun a unificatorului țărilor române de la 1600, Mihai Viteazul.

Convocarea unei adunări consultative, la care să fie reprezentate toate grupările politice și sociale din regiune și la care să se decidă în mod democratic statutul juridic al Transilvaniei intra și în vederile aliajilor înțelegerii antantiste. O delegație a C.N.R.C., formată din dr. Vasile Bălan și căpitan Victor Precup, prezentă la Iași pentru a solicita sfatul și ajutorul guvernului român în problema emancipării naționale a conaționalilor din Transilvania, se întîlnește cu ministrul plenipotențiari ai Franței, Angliei, S.U.A. și Italiei din România — Saint Aulaire, Berclay, Wopicka și respectiv Auriti¹⁰ — cu care prilej sînt conceiați astfel :

„1. Dacă nu ați făcut pînă acum, intrerupeți imediat orice tratative cu guvernul maghiar, pentru că numai încurcă și viața situația.

2. În timpul cel mai scurt posibil, intr-o adunare ce se va ține oriunde, dar mai bine la Alba Iulia, și la care să participe multimea cît mai mare și reprezentanții consiliilor noastre locale de pretutindenea, proclamați alipirea necondiționată la România”¹¹.

În ce privește „momentul” cînd adunarea urma să fie convocată, Sextil Pușcariu sugera celor doi emisari transilvăneni : „să țineți adunarea de proclamație a unirii pe duminica ce vine, în 24 noiembrie stil nou, pentru că atunci vor proclama și frații bucovineni alipirea la România și dacă s-ar face același lucru simultan și la noi, se va considera ca un ple-

* După statistici din 1910, muncitorimea se cifra la 212 945 persoane (7,28 % din totalul populației) (Cf. Victor Jinga, *Prefaceri și orientări ale burgheziei române*, Imprimeria Fondul cărților fundație, Cluj, 1938, p. 21). Aceștora li se adăugau aproximativ 1 800 000 proletari agricoli din care se recruteau brațe de muncă pentru industrie (*Istoria dreptului românesc*, vol. II, partea a doua, București, Edit. Academiei, 1987, p. 28).

⁹ Victor Jinga, *op. cit.*, p. 21.

¹⁰ Unele surse indică un număr de 500 000 persoane reprezentând burghezia orășenească și rurală (*Istoria dreptului românesc*, vol. II, partea a doua, p. 27).

¹¹ *** În 1910 existau 3 117 invățători, 370 avocați, 314 medici, 3 947 preoți, 11 538 liber profesioniști etc. Vezi: „Magyar Statisztikai Közlémenyek”, tabelul 101, p. 314 și urm.

¹⁰ „România nouă”, anul II, nr. 212 din 10 noiembrie 1918.

¹¹ „Transilvania”, nr. 11–12/1943, p. 876–879.

bisecit suficient pentru a servi de bază la deciziunile ce le va lua Conferința de pace”¹².

Adunarea nu s-a putut convoca atunci, deoarece pregătirile pentru desfășurarea ei nu erau încă încheiate și, în primul rînd, nu în toate locurile erau desemnați delegați care să participe la lucrările sale. Alegerea delegaților s-a realizat concordant cu înființarea consiliilor naționale locale sau regionale și a gărzilor naționale precum și cu exprimarea adeziunii la C.N.R.C.

Devansind hotărîrile viitoarei adunări, unele consilii naționale românești au votat moțiuni de unire neconditionată cu România, cum au fost cele din comunele Gelmer, Marcos, Turdaș, Cîmpuri, Rădulești, Stregeasca, Stincești-Olatu, Ulieș, Pui, Gogăni, Orlat¹³ și altele.

Desemnarea organelor de conducere ale consiliilor naționale, gărzilor naționale precum și a delegaților pentru adunarea de la Alba Iulia s-a realizat într-un autentic cadru și spirit democratic, cu participarea întregii obștii a satului sau comunei respective.

Potrivit normelor de reprezentare la adunare, urmău a fi prezenți la marele forum popular următorii mandatari ai voinței maselor românești din Transilvania, Banat, Maramureș și Crișana : toți episcopii și protopopii celor două confesiuni românești, un reprezentant al fiecărei parohii, cîte 2 delegate ale fiecărei asociații feminine, cîte un trimis al fiecărui colegiu profesional de la școlile medii, cîte doi delegați ai fiecărei asociații de invățători, cîte un ofițer și soldat ai gărzilor naționale comitatene, cîte doi delegați ai fiecărei asociații de meseriași, delegați din partea P.S.D. din Transilvania (fără precizarea numărului), 2 delegați ai studențimii și cîte 5 delegați ai fiecărui cerc electoral locuit de români¹⁴.

Delegații aveau mandat din partea „totalității poporului românesc de dincoace de Carpați, întru exercitarea dreptului ... inalienabil de liberă dispunere”, să dea „expresiune în adunarea de la decembrie n[ou] yointii nestărmute a națiunii noastre” și să anunțe „marele cuvint : alipirea Ardealului și a ținuturilor mărginaș din Ungaria locuite de români la statul român și prin aceasta unirea românilor de pretutindeni într-un singur și nedespărțit stat național unitar”¹⁵.

Modul cum a fost concepută reprezentarea populației române la Marele adunare evidențiază pregnant faptul că organizatorii acestelui voiau să fie prezente toate grupările sociale : burghezia, muncitorimea, țărăniminea, meseriași, intelectualitatea, preotimdea, militarii, tinerimea studioasă etc. Acest aspect era relevat în documentele epocii, care accentuau asupra faptului că la adunare „vor fi prezente toate păturile societății românești”, făcînd inutilă organizarea unui plebesit. Chiar dacă, însă, era necesar și acesta, subliniau aceleasi documente, „românii sint gata să o facă cu aceeași hotărîre și insuflețire”¹⁶.

¹² Ibidem.

¹³ Arhiva Muzeului Unirii din Alba Iulia, fond Documentele Unirii, vol. VI, f. 1 799; Arhivele statului Deva, fond Consiliul național — Pui, dosarul nr. 1/1918, f. 19—20.

¹⁴ Arhivele statului București, fond Consiliul național român, dosarul nr. 45/1918, f. 1.

¹⁵ Loc. cit.

¹⁶ Arhiva M.A.N., fond M.C.G., dosar 4137/1919—1920, f. 116—117.

Urmărind componentă consiliilor naționale se observă, însă, o altă situație, decât cea preconizată pentru adunarea de la Alba Iulia. Ea nu este nici anormală și nici în contradicție cu spiritul reprezentării populației române la adunare. Numeroase consilii, dacă nu majoritatea lor (aproximarea se datorează stilului lapidar al unor documente, care menționează numai nume, fără a preciza funcția, profesia etc. persoanelor respective), erau formate din intelectuali, mici burghezi și preoți. Prezența lor în conducerea consiliilor are o dublă motivație: în primul rînd, populația le recunoaște meritele incontestabile în activitatea de redeșteptare a spiritului național, în impulsionarea și organizarea ei în contextul desfășurării procesului național-revolutionar și, în al doilea rînd, se bucurau de autoritate în rîndul acesteia, devenind interpreți și giranți ai aspirațiilor ei.

Conducerea Consiliului național din comuna Plugova era incredințată, la 11/24 noiembrie, preotului Trifan Adamescu (președinte) și învățătorului Nicolae Neoducean (notar)¹⁷; garda națională din aceeași localitate era comandată de doi subofițeri. Notarul communal și preotul erau aleși de locitorii comunei Teregova ca să-i reprezinte la Alba Iulia, iar sublocotenentii Victor și Octavian Rădulescu să asigure conducerea gărzii naționale locale¹⁸. O componentă identică o avea și conducerea Consiliului național din comuna Torloca¹⁹.

O predominanță intelectuală și mic burgheză se constată și în cazul Comitetului Executiv al Consiliului național din Brașov, ales în adunarea populară din 16/29 octombrie: 4 profesori, 1 avocat, 1 protopop, 1 comerciant, 1 liber profesionist etc. (din 12 membri)²⁰. Din comitet făceau parte și 2 muncitori.

Unele consilii naționale, cum era cel din comuna Uriul de Sus, erau în întregime formate din țărani (președinte, vicepreședinte și 19 membri) sau la paritate: jumătate din țărani (6) și jumătate din intelectuali (6), așa cum era situația în Tîrgul Lăpuș²¹.

În comitatul Bistrița-Năsăud, cea mai mare parte a gărzilor naționale era recrutată din rîndul țărănilor: din 1 141 membri (în 65 comune), 1 063 (93,16%) erau țărani, iar 78 (6,84%) erau mici meseriași, militari de carieră și intelectuali²².

Prezența mai accentuată a elementului sătesc în unele consilii sau găzii naționale era datorată mișcărilor inițiate de populația agrară împotriva proprietarilor de pămînt. Astfel, un raport privind alegerea Comitetului național din Curtici preciza că „între cei aleși sunt unii din clasa săracilor, soldaților de prin tranșee, sub a căror dictatură a cam decurs alegerea”²³. Si în comitatul Arad, în comuna Chertiș se constata

¹⁷ Arhivele statului București, Consiliul național român — Caransebeș, dosarul nr. 39/1918 f. 1.

¹⁸ Loc. cit., dosarul nr. 40/1918, f. 1—2.

¹⁹ Loc. cit.

²⁰ „Glasul Ardealului”, anul I, nr. 1 din 8 noiembrie 1918.

²¹ Unirea Transilvaniei cu România, 1 decembrie 1918, ediția a II-a, București, 1972, p. 585.

²² Alexandru Nistor, *Lupta pentru unirea Transilvaniei cu România în toamna anului 1918 în județul Bistrița-Năsăud*, în „Revista arhivelor”, supliment, 1969, p. 178.

²³ Arhivele statului București, fond Consiliul național român — Arad, dosar nr. 217/1918, f. 1.

o situație similară. Comitetul era compus „nu numai din cei cu stare bună, ci și dintre cei mai săraci, nu numai dintre soldați, ci și dintre cei ce au fost acasă și au ajutat pe familiile celor duși”²⁴.

Compoziția socială a organelor de autoconducere românești din Transilvania a fost elementul determinant care le-a imprimat, în condițiile preponderenței țărănimii, orientarea lor și în problemele presante de ordin social, concomitent cu cele de natură națională. De fapt, consiliile și gărzile naționale, odată alese, preiau atribuțiile autorităților locale, autoinvestindu-se cu mandatul conducerii vieții comunității respective – fie rurale, fie urbane. Atribuțiile Sfatului național din Tara Bîrsei sunt relevante din acest punct de vedere: „va permeta singur afacerile, care privesc alimentația și ordinea publică” în fiecare comună; exercită control asupra autorităților civile locale în ce privește „averea comunei, bani, bucate și vite”. La Alba Iulia, Blaj etc. consiliile naționale au procedat la înlocuirea primarului și chestorului de poliție, iar în alte localități consiliile și gărzile naționale, constituindu-se în organisme de conducere, au administrat localitatea respectivă, au apărat liniștea și ordinea publică sau au respins atacurile grupurilor înarmate de soldați unguri care, neacceptând ideea „pierderii” Transilvaniei, se dedau la excese contra populației românești*.

Structura socială a organismelor de autoconducere ale populației românești din Transilvania le conferea autoritatea morală și forța necesară soluționării celor mai complexe și, uneori, neașteptate probleme. Până la Constituirea Consiliului diriger, în urma Marii adunări naționale de la Alba Iulia, *Transilvania a fost „guvernată” de mase, ca expresie a procesului național-revolutionar care se manifesta pe întregul său cuprins*.

În componența unora dintre consiliile și gărzile naționale românești au intrat și reprezentanți ai populației aparținând naționalităților conlocuitoare (maghiari, germani etc.), altele au fost alcătuite din reprezentanți ai grupurilor etnice care conviețuiau în localitate sau au statornicit relații de colaborare cu organismele similare create de minoritari **.

²⁴ Loc. cit., dosar nr. 14/1918, f. 1.

* Din raportul comandantului Gărzii naționale din Vașcău către comandantul Gărzii naționale din Oradea: „Avem onoare a Vă raporta: în 10–11 noiembrie au fost în cercul Vascașului o trupă maghiară sub comanda locotenentului Janos... în comuna Seghișel, 4 oameni au fost deținuți, bătuți pînă la singe, apoi pro form(a) întrebăți de sănătate și vinovați în devastarea notarului din Băița, ori a pădurarului Hesz din Lunca, apoi duși afară din sat, legați cu strîmă de telefon și impușcați. Din comuna Cimpeni(i) de Sus au fost impușcați 2 oameni, din Cimpenii (de Jos) 1 om... În satele de pe Valea Băiței abia există om care să nu fi fost maltratat în modul cel mai brutal de acești soldați” (Arhivele statului București; fondul Consiliului național român – Oradea-Bihor, dosar 2/1918, f. 1). Din telegrama lui Derussi adresată Consiliului național român de la Paris: „Comitetul (Consiliul național român) să aștepte sosirea lui Iuliu Maniu pentru a pune ultimele condiții. STOP discuția, care era deja penibilă, a fost făcută și mai dificilă prin știrile asupra atrocităților comise de jandarmeria maghiară împotriva românilor din Ioszíkofalva, comitatul Cluj, unde 91 persoane au fost impușcate fără anchetă și corpurile lor aruncate unul peste altul și arse pe rug. Acest fapt contrariat de comisia româno-maghiară a creat o profundă iritate și dă o dezmințire singură asigurărilor umanitare ale lui Karolyi” (Arhiva Bibliotecii Centrale de stat din București, fondul St. Georges, mapa CCXI, dosarul nr. 8).

** Vezi: Vasile Arimău, Nicolae Petreanu, *Consiliile naționale române și rolul lor în pregătirea și înăpătirea unirii Transilvaniei cu România*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lingă C.C. al P.C.R.”, anul XIV, nr. 6/1968, p. 29.

Consiliile naționale, precum și gărzile au fost organisme alese ale populației românești, investite cu autoritate de către acestea, care au acționat în numele maselor, ceea ce conferă alegerii delegațiilor pentru Alba Iulia un caracter autentic popular, grefat pe un fond inconfundabil de manifestare liberă, democrată a voinei maselor.

Participarea reprezentanților forțelor sociale din Transilvania la actul Unirii de la Alba Iulia trebuie privită unitar, dar cu o distincție necesară între delegații oficiali și cei neoficiali. Delegații oficiali au fost în număr de 1 228, reprezentând 130 cercuri electorale din 27 comitate românești și exprimând interesele și voința de unire a tuturor claselor și categoriilor sociale și profesionale precum și a grupărilor politice. Dintre aceștia 600 reprezentau cercurile electorale, în rîndul lor fiind delegați ai tărânimii și intelectualității îndeosebi, 150 desemnau muncitorimea organizată, iar restul burghezia, micii meșteșugari, preoțimea, tineretul studios, aleși fiind de către asociații profesionale, culturale, ecclaziastice, artistice*.

Din rîndul delegaților oficiali s-au desemnat Marele sfat național și Consiliul dirigent, ca organe de conducere teritorial-administrative a Transilvaniei în perioada de tranziție pînă la integrarea ei în sistemul administrativ unitar al României întregite. Analiza compoziției ambelor organisme ne indică o preponderență burgheză, explicată, evident, de pe poziții de clasă de „Patria”, organul de presă al Partidului național: „Oamenii se judecă în politică nu după funcția existențială, ci în lumina crezului lor politic. Să nu se uite că realizindu-se dorința dv. și alcătuindu-se Marele sfat în parte covîrșitoare din tărani, el ar începe să semene în chip primejdios a soviet tărănesc”²⁸. Fără echivoc burghezia își dezvăluia intenția de a controla situația, interzicind „excese” revoluționare, de tipul celor anterioare Albei Iulia. Prezența unui grup important de tărani precum și de muncitori (30 în Sfat și 2 cu rang de miniștri – în Consiliul dirigent) era, însă, o recunoaștere a însemnatății participării maselor la procesul național-revolutionar din care a rezultat Unirea Transilvaniei cu România la 1 decembrie.

La Alba Iulia a fost prezentă, în afara delegaților oficiali, o masă socială estimată la aproximativ 130 – 150 000 persoane, alcătuind reprezentanța „neoficială” a populației transilvănene și bănățene, în imensa ei majoritate compusă din muncitori și tărani care au vrut să fie prezenti la actul istoric al votării, întărind astfel caracterul plebiscitar al Adunării. Unirea din 1918, votată la Alba Iulia, este prin urmare expresia consem-

* O privire asupra apartenenței sociale și profesionale a delegaților din Comitatul Hunedoara ne relevă următoarea situație: *tărani* – Petru Ioja, Nicolae Podolean, Ștefan Hîma, Petru Pirvu ș.a.; *muncitori* – Dionisie Pirvu, Petru Seleșcan, Ioan Heța, Avram Oltean, Gavril Deac, Dumitru Mutai etc.; *meșteșugari* – Ilie Zîrna, Aron Radu, Mihai Orădean, Ioan Duma, Alexandru Moraru, Ioan Dobai ș.a.; *avocați* – Petru Groza, Ioan Mihu, Aurel Vlad, Francisc Longin; *directorii de bănci* – Ioan Ghișa, Augustin Nicoară, Valer Petco; *profesori* – Traian Suciu, Ioan Radu, Andrei Greucu; *prolopopi* – Ioan Dobre, Iosif Moraru, Cornel Popescu, Vasile Domșa; *reprezentanți ale femeilor* – Dora Smeu, Octavia Mozzuchi, Eugenia Budoiu, Maria Farcaș; *militari* – Alexandru Damian etc. Cf. Ion Frățilă, Vasile Ionaș, *Aportul populației din județul Hunedoara la Unirea Transilvaniei cu România*, în „Revista arhivelor”, Supliment 1969, p. 185.

²⁸ „Unirea”, anul I, nr. 18 din 14 ianuarie 1919.

sului național, al voinței unanime a tuturor straturilor sociale ale populației românești transilvănenă, „curata izbuire spontană a conștiinței românești din Ardeal pentru făurirea visatei unității naționale”²⁶, cum o definește Octavian Goga.

Făurirea statului național unitar român în 1918, prin votul exprimat în adunările plebiscitare de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia, după cum rezultă din cele arătate, nu a aparținut unei singure clase sau grupări sociale, unui singur partid politic; ea este creația istorică a întregii națiuni române, a tuturor forțelor sociale, în care, pe prim plan, s-au situat masele țărănești și muncitorești. Referindu-se la acest aspect, secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, afirma: „În realizarea unității noastre naționale, fără îndoială că burghezia, cu toate limitele sale de clasă, a avut un rol de seamă, actionând în sensul cerințelor istorice. Totodată trebuie subliniat că rolul hotărîtor în infăptuirea unirii l-au avut proletariatul, ce se afirma tot mai puternic pe arena politică a societății, mișcarea muncitorească și socialistă, precum și masele țărănimii — care legau de unire atât nădejdea eliberării naționale, cit și a eliberării sociale”²⁷.

²⁶ Octavian Goga, *Mustul care fierbe*, Bucureşti, Imprimeria statului, p. 187.

²⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății sociale multilaterale dezvoltate*, vol. 17, București, Edit. Politică, p. 274.